

Vlaams
Parlement

vergadering **C135 – ECO18**
zittingsjaar 2012-2013

Handelingen

Commissievergadering

Commissie voor Economie, Economisch
Overheidsinstrumentarium, Innovatie, Wetenschapsbeleid,
Werk en Sociale Economie

van 28 februari 2013

INHOUD

Vraag om uitleg van de heer Matthias Diependaele tot mevrouw Ingrid Lieten, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding, over de toekomst van waterstoftechnologie in Vlaanderen - 641 (2012-2013)	3
Vraag om uitleg van de heer Matthias Diependaele tot mevrouw Ingrid Lieten, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding, over open data in Vlaanderen - 719 (2012-2013)	9
Vraag om uitleg van de heer Matthias Diependaele tot mevrouw Ingrid Lieten, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding, over Vlaanderen en Horizon 2020 - 996 (2012-2013)	14
Vraag om uitleg van de heer Koen Van den Heuvel tot mevrouw Ingrid Lieten, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding, over het Centrum voor Medische Innovatie (CMI) - 712 (2012-2013)	
Vraag om uitleg van mevrouw Patricia Ceysens tot mevrouw Ingrid Lieten, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding, over een stand van zaken betreffende translationeel biomedisch onderzoek - 859 (2012-2013)	16

■

Voorzitter: mevrouw Patricia Ceysens

Vraag om uitleg van de heer Matthias Diependaele tot mevrouw Ingrid Lieten, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding, over de toekomst van waterstoftechnologie in Vlaanderen - 641 (2012-2013)

De voorzitter: De heer Diependaele heeft het woord.

De heer Matthias Diependaele: Voorzitter, ik stel regelmatig een vraag om uitleg over waterstof. Er is immers heel wat in beweging. Volgens ons bevinden zich daar kansen. Als beleidmakers met betrekking tot innovatie is het onze plicht die innovatie in de gaten te houden.

Mijn vraagstelling is vrij volledig. Ik zal de stand van zaken volledig schetsen. Waterstof is immers hot en duikt almaar meer op in de media.

Tijdens het recente Autosalon hebben journalisten de Hyundai ix35 FCEV, een afkorting die voor Fuel Cell Vehicle of Fuel Cell and Electrical Vehicle staat, de innovatieprijs FuturAuto 2013 verleend. Het autobedrijf Hyundai heeft al laten weten dat in 2015 in Zuid-Korea duizend dergelijke wagens zullen worden gebouwd. Op termijn moeten dat er 10.000 worden. *(Opmerkingen van de heer Lode Vereeck)*

Ik rijd met een auto van een merk dat in de vraagstelling niet wordt vermeld. De autoproducenten Daimler, Ford en Renault-Nissan hebben laten weten in 2017 waterstofwagens te zullen produceren. Toyota en BMW willen dat tegen 2020 doen. Gezamenlijk zullen deze bedrijven tegen 2017 meer dan 100.000 brandstofcelauto's op de markt brengen.

Dit is een duidelijk signaal voor de beleidmakers in Vlaanderen. Er is op dit vlak een en ander in beweging. De Lijn heeft recent vijf brandstofcelbussen besteld. Tegelijkertijd stellen we vast dat de belangstelling van autoconstructeurs en van het brede publiek voor zuiver elektrische wagens taant. Van het brede publiek wisten we dit al. Ongeveer twee weken geleden is echter een artikel verschenen waaruit blijkt dat de autoconstructeurs in het algemeen enigszins van de elektrische wagen afstappen. Hierdoor wordt waterstof als aandrijvingsmiddel voor voertuigen een zeer interessant denkspoor.

Wat waterstof betreft, excelleert Vlaanderen reeds. Hierdoor bieden zich kansen aan om op deze trein te springen. Met enkele projecten zitten we met betrekking tot waterstof heel goed. We moeten hier zeker op letten en die positie behouden.

De waterstoftechnologie is een belangrijke technologische en economische factor met toekomst in Vlaanderen. Het is belangrijk na te gaan wat voor Vlaanderen waardevol is en welke zaken een maatschappelijke en economische meerwaarde zouden kunnen betekenen. De economische meerwaarde van een voortrekkersrol is uiteraard duidelijk. De maatschappelijke meerwaarde betreft, net als voor elektrische wagens, natuurlijk het ecologisch aspect.

Een sterk punt voor Vlaanderen met betrekking tot waterstof is de elektrolysetechnologie en de productie van waterstof uit elektriciteit en water. Het recent geopend waterstofankstation in Oslo komt uit Vlaanderen. Ook het Duitse EON heeft bij Hydrogenics uit Oevel een bestelling voor de levering van waterstofgeneratoren geplaatst. Dat zijn die containers die ook bij Colruyt staan. Indien ik me niet vergis, heeft de minister die installaties al bezocht.

Aangezien hier veel industriële partners bij zijn betrokken, hebben we unieke troeven in handen. Vlaanderen heeft de initiële achterstand met betrekking tot waterstof door middel van concrete demonstratieprojecten onder impuls van WaterstofNet deels kunnen inhalen.

Bij de vestiging van Colruyt in Halle is een waterstoftankstation gebouwd. Deze installatie, die ik daarnet al heb aangehaald, past in het Interreg Community Initiative-project (Interreg-project) ‘Waterstofregio Vlaanderen-Nederland’.

In 2013 zal Solvay in de haven van Antwerpen, bij de vestiging van Solvin in Lillo, een tweede tankstation voor een specifieke waterstoftoepassing bouwen. Solvin produceert chloor. Hierbij komt waterstof als restproduct vrij. Deze waterstof is geschikt voor gebruik in brandstofcellen. Solvin heeft de grootste Proton Exchange Membrane Fuel Cell (PEM-brandstofcel) ter wereld in gebruik. Die brandstofcel is in 2011 als onderdeel van het project Waterstofregio tot stand gebracht. Het tweede tankstation zal worden ingezet om de vijf bussen te laten tanken die in opdracht van De Lijn in Antwerpen zullen rijden.

Dit project is een onderdeel van het Europees project High V.LO-City. De coördinator is de firma Van Hool uit Vlaanderen. Het is de bedoeling van het project een demonstratieprogramma met veertien op waterstof rijdende brandstofcelbussen in Ligurië, Antwerpen en Aberdeen te laten rijden. De Europese Commissie heeft het project High V.LO-City positief beoordeeld. Het zou ondertussen van start zijn gegaan. Volgens mij hebben de minister en minister-president Peeters ook verschillende kanalen aangewend om hier steun aan te verlenen.

Volgens de aanbevelingen van de Europese Commissie moet er tegen 2020 om de 600 kilometer een waterstofpomp staan. Dat zou voor ons land op drie brandstofpompen neerkomen. Indien we de komst van deze technologie optimaal willen voorbereiden, mag die ambitie gerust wat groter zijn.

Minister, er is al heel wat gebeurd. We staan hier zeker achter. Mijn vragen hebben dan ook grotendeels betrekking op een stand van zaken betreffende de concrete projecten.

Het project High V.LO-City is nog maar net van start gegaan. Ik weet niet of u hier al veel over kunt zeggen. Wat zijn de precieze doelstellingen? Wat is de stand van zaken? Hoe ziet het verdere verloop van het project eruit?

Hydrogenics in Oevel is in het Europees projectvoorstel H2Drive gestapt. In acht Europese steden zouden in totaal tachtig auto's op waterstof worden gedemonstreerd. Voor Vlaanderen is het voorstel een tankstation met lokale waterstofproductie op te richten en hiermee tien auto's op waterstof te bedienen.

Volgens de informatie waarover ik beschik, heeft de Europese Commissie dit projectvoorstel in de tweede helft van 2012 negatief geëvalueerd. Wat gebeurt er nu verder met dit projectvoorstel? Wordt het nog ergens opgepikt? Om welke redenen is het negatief beoordeeld? Misschien zijn er ook goede redenen om het niet op te pikken. Is het mogelijk bij een eventuele volgende call een nieuwe poging te wagen?

In januari 2012 stelde u in de commissie dat de Vlaamse overheid via het Milieu en Energietechnologie Innovatie Platform (MIP) een haalbaarheidsstudie voor een waterstof smart grid had goedgekeurd. Complementair daaraan is bij Europa het project ‘Development of a New Qualitative Innovative Concept of Hydrogen-based on-offshore Turbine’ opgestart – amai, wat een naam. In dat zogenaamde Don Quichoteproject – dat is iets gemakkelijker – zullen de bevindingen van ons waterstof smart grid-platform worden geïntegreerd. Wat is hier de stand van zaken en welke voordelen voor Vlaanderen ziet u?

In januari vorig jaar gaf u al aan dat er in de Proeftuin Elektrische voertuigen geen expliciete keuze voor de ene of de andere technologie wordt gemaakt. Welke ontwikkelingen op het vlak van waterstoftechnologie voor aandrijving van voertuigen komen bijgevolg aan bod in deze proeftuin? Kunt u van deze bevindingen een stand van zaken geven?

Op 15 november 2007 heeft de Europese Commissie het Operationeel Programma ‘Interreg IV Grensregio Vlaanderen-Nederland 2007-2013’ goedgekeurd, met als onderdeel ‘Waterstofregio Vlaanderen-Nederland’. Dit project loopt in principe af in september 2013. U

gaf al in april 2012 te kennen dat Interreg aan WaterstofNet een oproep had gedaan om een nieuw voorstel met betrekking tot waterstof in het kader van het Interreg V-programma uit te werken. Hebt u hier al meer gegevens over om de toekomst en continuïteit van die projecten te verzekeren? Het zou daarbij de bedoeling zijn om de samenwerking met Nederland te handhaven. Ziet u eventueel ruimte tot uitbreiding met andere partners, zoals Duitsland? Noordrijn-Westfalen had al te kennen gegeven geïnteresseerd te zijn in een samenwerking. We hebben minister-president Peeters ondervraagd over zijn ongeveer een halfjaar geleden bekendgemaakte plannen met betrekking tot zijn samenwerking met Noordrijn-Westfalen. Waterstof werd daarin vernoemd. Hij heeft ons doorverwezen naar u om te vragen hoe het staat met die samenwerking. Dat lijkt ook wel logisch. De intentieverklaring voor verdere economische samenwerking tussen Vlaanderen en de Duitse deelstaat die werd getekend op 7 mei 2012 kan daartoe misschien een aanzet zijn.

Wij willen er in elk geval op wijzen dat waterstof heel veel kans maakt als industriële cluster in Vlaanderen. Wij moeten in elk geval in de gaten houden wat daarvan de zowel maatschappelijke als economische kansen zijn.

De voorzitter: De heer Vereeck heeft het woord.

De heer Lode Vereeck: Voorzitter, ik sluit mij graag aan bij de vragen van de heer Diependaele. Wij zijn overtuigd van het potentieel van waterstof als technologie voor de aandrijving van voertuigmotoren, uiteraard in de vorm van een brandstofcel, hoewel het in principe ook in een verbrandingsmotor kan worden gebruikt. Dit sluit ook mooi aan bij de 20/20/20-doelstellingen van de EU.

Wij beschikken in België op de site van Baden Aniline- & Soda-Fabriek (BASF) al een kleine tien jaar over een waterstoffaciliteit die naar verluidt tot de grootste van Europa behoort. Uit een recent rapport van TransEnergy vernamen wij dat 40 procent van de waterstofproductie in België zou worden geloosd. Kunt u die cijfers bevestigen? Het lijkt mij een opdracht voor Vlaanderen om eens goed na te denken of we met die 40 procent misschien iets nuttigers zouden kunnen doen. Ik denk dan in de eerste plaats aan de mogelijkheid om de waterstof te gebruiken voor de productie van elektriciteit door middel van die brandstofcellen. Maar, minister, men kan die waterstof ook opslaan in allerlei vormen, zowel liquide als gasvormig of eventueel gebonden aan metalen, om hem vervolgens om te zetten in elektriciteit voor de gewone huishoudelijke productie. Is die mogelijke rendabiliteit al onderzocht?

De voorzitter: Minister Lieten heeft het woord.

Minister Ingrid Lieten: Het project High V.LO-City is formeel gestart op 1 januari 2012 en in de loop van 2012 is de financiering vanuit de Vlaamse overheid voor de aankoop van de brandstofcelbussen vastgelegd en goedgekeurd. Wij legden het geld bijeen omdat De Lijn mee in het experiment wilde stappen. Maar dat betekende natuurlijk wel een hogere kostprijs dan voor een traditionele bus. Dus heeft minister-president Peeters 1,4 miljoen euro op tafel gelegd en ikzelf ook nog 2,8 miljoen euro vanuit Innovatie om die financiering rond te kunnen maken. De totale omvang van het Europese project is overigens ruim 30 miljoen euro, waarvan Europa 13,5 miljoen euro bijdraagt. De rest moet door de lidstaten worden bijgedragen.

Doelstelling van dit project is het faciliteren van een versnelde uitrol van hybride-brandstofcel-aangedreven bussen in het Europees openbaar vervoer, door het aanpakken van milieu- en operationele uitdagingen waarmee het openbaar vervoer vandaag wordt geconfronteerd. Het project richt zich meer specifiek op een verbeterde energie-efficiëntie, een nog hogere beschikbaarheid en een verdere reductie van de onderhoudskosten van de bus.

Dit project is niet het eerste Europese project inzake waterstofbussen. Ik ga hier even terug op mijn eigen ervaring. Tien jaar geleden was er al een eerste project met verschillende steden.

U herinnert zich vast dat ook De Lijn een oudere generatie waterstofbussen had aangekocht om ze uit te testen.

Ondertussen is er al heel veel voortschrijdend inzicht, zowel met de operationele testen, die aangeven hoe men kan zorgen voor continuïteit, dat de bus niet stilvalt en dat het onderhoud gebeurt, maar ook de technologie zelf is verder geëvolueerd, ook ten aanzien van het vervoeren van de waterstof op de bussen en de veiligheidsaspecten.

Het High V.LO-City-project is een nieuw project om alle inzichten die de voorbije jaren zijn verworven, zowel bij de operationele busbedrijven als bij de constructeurs, te vertalen naar een nieuwe generatie waterstofbussen, die alweer veel dichter bij de markt en bij de operationele eisen komt.

Wat de stand van zaken betreft: in de loop van 2013 wordt het tankstation bij Solvay gebouwd en in januari 2013 heeft De Lijn de bestelling voor de vijf brandstofcelbussen bij Van Hool geplaatst. U herinnert zich dat er een gemeenschappelijke persconferentie is gegeven in het kader van de volledige bestelling en vernieuwing van de vloot van De Lijn, waar we ook dit stukje hebben bekendgemaakt. De actuele planning gaat ervan uit dat in het eerste kwartaal van 2014 de vijf brandstofcelbussen in Antwerpen zullen rijden.

De combinatie van het gebruik van restwaterstof als brandstof voor bussen, de sterke betrokkenheid van Belgische en Vlaamse industriële spelers als Solvay en Van Hool en de bijdrage aan de doelstellingen van de Vlaamse overheid op vlak van innovatie, zero emissie bij openbaar vervoer en Vlaamse economische en bedrijfsverankering maken dat we dit project zeker moeten blijven steunen. Het is een goed voorbeeld van toekomstgericht denken waar overheid en industrie elkaar vinden.

Ook het project H2Drive van Hydrogenics uit Oevel haalde een score van twaalf op vijftien, wat zeker niet negatief is, maar jammer genoeg niet voldoende om geselecteerd te worden binnen het voorziene budget. De nieuwe oproep voor demonstratieprojecten is ondertussen geopend op 15 januari 2013. Het consortium van H2Drive bekijkt op welke manier het een verbeterde versie van het project eventueel opnieuw kan indienen om daarmee een hogere score te kunnen halen.

Het project Don Quichote is inderdaad goedgekeurd door de Europese Fuel Cells and Hydrogen Joint Undertaking, afgekort als de FCH JU. Het totale budget van het project bedraagt 4,9 miljoen euro, waarvan de FCH JU 2,86 miljoen euro financiert. In Don Quichote worden de resultaten uit het Vlaamse MIP-project vertaald naar een concreet demonstratieproject, dat een uitbreiding is van het bij Colruyt in Halle geëxploiteerde waterstoftankstation in samenwerking met WaterstofNet. Sterk aan dit project is dat in deze Europese context de kern van het consortium uit Vlaamse spelers bestaat die daar allemaal hun strategie op inzetten: Hydrogenics, Colruyt en WaterstofNet als netwerk, aangevuld met enkele belangrijke internationale spelers. Zo is een van de leveranciers voor de nieuwe elektrolysetechnologie SolviCore, een joint venture van Solvay en Umicore, bedrijven die hier een belangrijke verankering hebben.

Doel van dit project is nieuwe technologie te benchmarken met bestaande technologie op het vlak van waterstofproductie en -compressie en de technische en economische haalbaarheid van waterstof in een smart grid-omgeving te evalueren en daarin voortschrijdend inzicht te verwerven. Concreet is Don Quichote gestart met een kick-offmeeting op 14 en 15 januari 2013 bij Hydrogenics. Daar stelde de FCH JU dat dit project belangrijk is op inhoudelijk vlak, maar ook Europees zeer zichtbaar is. Soms is dat heel banaal: de nabijheid van Brussel en heel wat Europese instanties zorgt ervoor dat heel wat Europese instanties dat ook opvolgen.

De projecten High V.LO-City en Don Quichote hebben samen een omvang van 35 miljoen euro en tonen aan dat de industriële waardeketen van waterstof in Vlaanderen via bedrijven als Umicore, Solvay, Hydrogenics, Van Hool en Colruyt sterk aanwezig is en dat de

faciliterende rol van WaterstofNet als netwerk hierin haar meerwaarde bewijst en positieve en hoopvolle perspectieven biedt voor de toekomst.

De Vlaamse Proeftuin Elektrische Voertuigen focust op elektrische voertuigen in een breed gamma: elektrische fietsen, scooters, personenwagens, bestelwagens, bussen en trucks. De meeste voertuigen zijn puur elektrische voertuigen en een beperkt aantal voertuigen zijn plug-in hybride of range-extended voertuigen, waarin naast de batterij en elektromotor ook nog een klassieke verbrandingsmotor op benzine of diesel is ingebouwd. Binnen het proeftuinplatform EV TecLab is er echter ook in een fuelcellbus voorzien. Dit is het enige voertuig binnen de proeftuin dat een link heeft met de waterstoftechnologie. Deze bus werd door Van Hool gebouwd en bouwt verder op een bestaande fuelcellbus, uitgerust met de meest recente state-of-the-arttechnologie, met fuel cell en een bijhorend koelcircuit. Deze fuelcellbus wordt ingezet bij demonstraties en pr-activiteiten, onder andere tijdens de missie naar Baden-Württemberg van oktober 2012, en ondergaat een reeks validatietesten om de nieuwe onderdelen uit te testen en naar waarde te kunnen beoordelen. De conversie van deze Vlaamse fuelcellbus binnen de proeftuin heeft in belangrijke mate bijgedragen om de volgende generatie fuelcellbussen in het kader van het al vermelde Europese project High V.LO-City te gebruiken. De kennis die men heeft door het uittesten, wordt nu al doorvertaald in de nieuwe bussen die zullen worden geleverd door Van Hool.

Op vlak van waterstoftechnologie in voertuigen zien we actueel zeer sterke ontwikkelingen die vanuit de industrie zelf gecommuniceerd worden. Zo heeft Hyundai op het autosalon in Parijs aangekondigd dat het als eerste autoconstructeur een serie van duizend personenauto's gaat bouwen in 2013 en 2014 waarmee ook de Europese markt zal worden bediend. Op zich is duizend voertuigen zeer beperkt, maar het is toch zeer betekenisvol en belangrijk dat een opkomend automerk als Hyundai die strategische keuze maakt en daarop inzet. Daarnaast zien we dat ook toonaangevende automerken structureel gaan samenwerken, om ontwikkelings- en implementatiekosten te kunnen delen en de datum van introductie te vervroegen. Zo heeft BMW een overeenkomst gesloten met Toyota en is er een samenwerking tussen Daimler, Ford, Nissan en Renault aangekondigd.

Ook de introductie van waterstofvoertuigen vereist een gecoördineerde aanpak van ontwikkeling van infrastructuur en voertuigen, zoals bij de introductie van batterij-elektrische voertuigen. We weten dat het niet enkel over technologie gaat, maar ook over een proces en over matching. Partners moeten elkaar vinden, nieuwe businessplannen moeten worden ontwikkeld en uitgetest.

WaterstofNet heeft ervaring met het waterstoftankstation in Halle en heeft ook gesprekken over mogelijke demonstratieprojecten van brandstofcelvoertuigen in Vlaanderen. Een intelligente en logische implementatie van deze nieuwe technologie is een absolute vereiste. We moeten vermijden dat er verwachtingen worden gecreëerd of ballonnetjes worden opgelaten, die achteraf niet waar blijken te zijn of niet kunnen worden nagekomen.

Belangrijk hierbij is vooral de kennis van de te ontwikkelen infrastructuur. Op dat vlak heeft WaterstofNet concrete contacten, ook met buitenlandse spelers. WaterstofNet gaat een inventariserend onderzoek doen naar de ervaringen met waterstoftankstations, op het vlak van exploitatie, vergunningen en alles wat daarbij komt kijken.

Het belang van grensoverschrijdende samenwerking voor internationale ontwikkelingen als waterstof is cruciaal om een rol van betekenis te kunnen spelen. Dit is recent nog onderstreept doordat het project Waterstofregio Vlaanderen-Nederland heeft deelgenomen aan de RegioStars Awards 2013, georganiseerd door het Europese DG Regio en gericht op best practices voor grensoverschrijdende projecten. Daarbij wist WaterstofNet zich te kwalificeren als finalist van deze wedstrijd, waaraan 149 projecten deelnamen. Dat is toch een belangrijke erkenning.

De samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland krijgt ook concreet vorm doordat WaterstofNet op de automotive campus van Helmond bij Eindhoven een tweede tankstation gaat bouwen, dat in de loop van 2013 in bedrijf zal worden genomen. Vanuit de Nederlandse overheid wordt WaterstofNet ook als centraal aanspreekpunt beschouwd voor de ontwikkeling van waterstof in Zuid-Nederland.

Een continuering van WaterstofNet met als werkgebied Vlaanderen en Zuid-Nederland ligt daarom zeker voor de hand. Overleg met de Nederlandse overheid over meer structurele samenwerking zal hiervoor worden geïnitieerd. In de marge van de Europese top heb ik daarover al met mijn Nederlandse collega gesproken. We plannen daarover binnenkort een overleg, om een aantal samenwerkingsprojecten vooruit te helpen.

Daarnaast heeft WaterstofNet zich ook gericht op samenwerking met Duitsland, de koploper voor waterstof in Europa, mogen we wel zeggen. WaterstofNet heeft concreet overleg gehad met HyCologne, de projectorganisatie rond waterstof in Keulen. Dat heeft geleid tot het opstellen van een structureel samenwerkingsverband, dat op 11 maart 2013 in Keulen zal worden ondertekend door HyCologne en WaterstofNet. Voor waterstof is dit opnieuw een concrete invulling van samenwerking met de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen, en dit is ook, vind ik, een positieve stimulans voor de verdere uitrol van duurzame waterstofprojecten in Europa.

Mijnheer Vereeck, in bestaande industrieën is waterstof nu soms al een restproduct. Heel wat bedrijven kijken hoe ze dat kunnen valoriseren. Ik weet dat er studies lopen, ook in bedrijfscontext. Ik heb die nu niet bij de hand, maar ik wil daarvan zeker eens een overzicht voor u proberen te maken.

De heer Matthias Diependaele: Mijnheer Vereeck, u stelt natuurlijk een goede vraag. Het is alsof je benzine zou lozen in het riool. Ik ben geen ingenieur, maar het probleem is dat waterstof opslaan nog altijd zeer duur is en enorme installaties vraagt. De hoeveelheid die verloren gaat per bedrijf, is dikwijls zo klein dat het sop de kool niet waard is. In sommige gevallen is er waarschijnlijk wel iets aan te doen. Naarmate dat die technologie evolueert, wordt het waarschijnlijk beter haalbaar, maar op dit moment is het nog zeer duur om alle restwaterstof op te vangen.

De heer Lode Vereeck: Ik baseer me op een document dat u waarschijnlijk ook hebt, het rapport van TransEnergy. 40 procent verlies leek me nogal veel, daarom heb ik de vraag gesteld, maar ik zal ze ook schriftelijk indienen.

De heer Matthias Diependaele: Ik had inderdaad ook gehoord van die prijs. Ze waren behoorlijk ontgoocheld dat ze het uiteindelijk niet gehaald hebben, want ze werden getipt als de betere. 12 op 15 hebben ze gehaald, maar weet u wat het probleem was, minister?

Minister Ingrid Lieten: Ik kan de motivering opvragen. Zij hebben die in elk geval en ze zijn nu bezig met het project.

De heer Matthias Diependaele: Het is een goede zaak als ze eventueel de pijnpunten kunnen aanpakken.

Ik verwijs naar de Proeftuin Elektrische Voertuigen. Heel wat zaken en problemen die zich bij elektrische wagens voordoen, komen terug bij de waterstofwagens. Ik wijs bijvoorbeeld op het feit dat die wagens stil rijden, geen lawaai maken behalve het rolgeluid van de banden. Je kunt voor beide onderzoek doen.

De structurele samenwerking met Nederland is een heel goede zaak. WaterstofNet heeft dat zelf al bewezen. Ik hoop dat er iets van komt. Het is een goede zaak dat we het blijven opvolgen vanuit het beleid, om geen kansen te missen.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

■

Vraag om uitleg van de heer Matthias Diependaele tot mevrouw Ingrid Lieten, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding, over open data in Vlaanderen - 719 (2012-2013)

De voorzitter: De heer Diependaele heeft het woord.

De heer Matthias Diependaele: Minister, open data is een fenomeen dat de laatste tijd meer en meer opgang maakt. Het is een wereldwijde tendens dat overheden meer en meer hun data vrij ter beschikking stellen van burgers en bedrijven. In Europa nemen Duitsland, Frankrijk, Nederland en het Verenigd Koninkrijk wat dat betreft het voortouw. Ook de Europese Commissie stelt in toenemende mate haar data open.

In Vlaanderen is het met betrekking tot open data lange tijd stil geweest. Eind 2010 heeft de rondetafel over open beleid en ICT die in het kader van ViA door minister Bourgeois werd georganiseerd, een en ander in beweging gezet.

Van belang voor de commissie Economie en Innovatie is dat open data aanleiding kunnen geven tot nieuwe en vernieuwende producten en diensten. Op die manier kunnen nieuwe economische activiteiten worden gegenereerd. De Europese Commissie schat de economische meerwaarde van open data op niet minder dan 140 miljard euro per jaar. Dat zou een gigantische groei betekenen.

In Vlaanderen bestaat al een beleidskader voor het hergebruik van overheidsinformatie en het beschikbaar stellen van open data. Na de rondetafel, die onder impuls van minister Bourgeois is gehouden, zijn open data vooraan op de agenda geplaatst. Dit heeft in een Vlaams actieplan voor open data geresulteerd. Het doel van dit actieplan bestaat erin de dienstverlening van de Vlaamse overheid door middel van een maximale terbeschikkingstelling van data en informatie transparanter en efficiënter te maken.

Minister Bourgeois heeft ook de aanzet gegeven voor de Citadel Statement en het Citadel on the Move-project. Beide zijn in Gent geboren en worden door de Coördinatieceel Vlaams e-government (CORVE) getrokken.

Het doel van de Citadel Statement is het enorm potentieel van lokale besturen in de Europese digitale agenda onder de aandacht te brengen. Gemeenten, provincies en dergelijke beschikken ook over zeer veel data. Die data moeten worden vrijgemaakt. Citadel on the Move concretiseert dit door specifiek te werken aan mobiele applicaties die door stedelijke open data worden gevoed.

Op 23 september 2011 heeft de Vlaamse Regering de conceptnota betreffende open data goedgekeurd. Die nota bevat zes krachtlijnen. In 2012 is een plan van aanpak tot stand gekomen. De eerste fase omvat negen concrete acties om open data binnen de Vlaamse overheid aan te pakken. Tijdens de tweede fase is het de doelstelling het beleid verder te realiseren en de nog openstaande actiepunten aan te pakken. Bovendien wordt nu ook aandacht besteed aan de proactieve publicatie van open overheidsdata. Hierdoor kunnen bedrijven, burgers en organisaties een meerwaarde creëren en komt de economische en sociaalmaatschappelijke meerwaarde van open data op de voorgrond.

Minister, voor Vlaanderen zijn open data vooral voor de dienstensector van groot belang. De nadruk ligt op de stimulatie van innovatie. Ik zou u hierover dan ook graag een aantal vragen stellen.

Hoe staat u tegenover open data? Welke mogelijkheden ziet u op economisch en innovatief vlak voor Vlaanderen? Dit is een heel algemene vraag.

Hoe hebt u als minister van Innovatie tot nu toe een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van initiatieven betreffende open data? Op welke manier worden open data actief in uw beleid ondersteund? Welke plaats krijgt dit punt in de toekomst?

De CORVE en de Vlaamse ICT Organisatie (V-ICT-OR) hebben als onderdeel van het plan van aanpak voor open data een overkoepelend kennisplatform voor open data opgezet. Het Departement Bestuurszaken zal elk beleidsdomein vragen een of meerdere vertegenwoordigers aan te duiden om het kennisplatform op te volgen en vragen betreffende de open data voor de eigen beleidsvelden te capteren en te beantwoorden.

In december 2012 hebt u laten weten dat de Vlaamse Regering een beroep zou doen op iMinds om een innovatief platform te ontwikkelen. Dat platform moet van open data ook linked data maken. Hiervoor is 500.000 euro aan steun toegekend. Wat zijn de doelstellingen van dit platform? Hoe zult u die vanuit het beleidsdomein Innovatie opvolgen? Wat is de stand van zaken met betrekking tot dit overkoepelend kennisplatform?

In een persbericht van 14 december 2012, met de titel ‘Mevrouw Lieten steunt innovatief ‘open data’ platform voor Vlaanderen’, hebt u gesteld al jaren vragende partij te zijn voor een opendatamentaliteit bij de Vlaamse onderzoeksinstellingen. Dit lijkt me heel terecht. Kunt u de graad van deze mentaliteit bij onze onderzoeksinstellingen inschatten? Kunt u eventueel een vergelijking met het buitenland maken? Welke acties onderneemt u om dit te stimuleren? Wat zijn ter zake uw ambities?

Minister, mijn vraag om uitleg is in feite tweeledig. Het is de taak van alle ministers van de Vlaamse Regering en ook van de gemeenten en de provincies om die data open te stellen. Dat is niet enkel uw taak. Het tweede onderdeel van mijn vraag om uitleg heeft echter specifiek betrekking op uw bevoegdheden. Welke initiatieven kunt u nemen om op basis van de vrijgegeven open data een economische meerwaarde te creëren? De Europese Commissie schat die meerwaarde voor heel de EU op 140 miljard euro. Dat is zeker niet min. Hoe kunt u die ontwikkeling doorvoeren of ondersteunen?

De voorzitter: De heer Bothuyne heeft het woord.

De heer Robrecht Bothuyne: Voorzitter, ik wil me kort bij deze terechte vraag om uitleg van de heer Diependaele aansluiten. Volgens mij zijn we allemaal vragende partij en willen we bijkomende initiatieven zien.

Volgens mij vormt de vierde vraag het antwoord op de eerste vraag. De minister is ongetwijfeld een groot voorstander van meer initiatieven inzake open data. Dat staat in feite ook in de vraagstelling.

De heer Matthias Diependaele: Er is toch een verschil. In de eerste plaats heb ik het over het openstellen van data. Daarnaast is het echter ook de taak van de minister van Innovatie initiatieven te ondersteunen om iets met die open data te doen en een economische meerwaarde te ontwikkelen. Daar zit het verschil.

De heer Robrecht Bothuyne: In verband met dat laatste punt wil ik nog een concrete vraag stellen. Ik weet dat Agoria ooit een studie heeft verricht om de economische meerwaarde in kaart te brengen. Die studie is ondertussen een paar jaar oud. Is er een update? Hebben we zicht op de economische meerwaarde die in Vlaanderen kan worden bewerkstelligd? Welke zijn de eventuele quick wins waarmee we vooruitgang kunnen boeken en die economische meerwaarde voor Vlaanderen tot stand kunnen brengen? Dit lijkt me de bevoegdheid van de minister van Innovatie.

De voorzitter: Minister Lieten heeft het woord.

Minister Ingrid Lieten: Voorzitter, voor mij is een sterke overheid uiteraard ook een transparante en efficiënte overheid. Om die reden onderschrijf ik het principe van open data ten volle. Zoals terecht door de vraagsteller is opgemerkt, wordt dit concept trouwens op verschillende beleidsniveaus door verschillende ministers actief ondersteund.

Als opvolger van de Lissabonstrategie heeft de Europese Commissie in 2010 de Europa 2020-strategie voorgesteld. Een van de speerpunten van deze strategie is een ‘digitale agenda voor Europa’. In de digitale agenda voor Europa wordt uiteengezet welke faciliterende rol

ICT zou moeten vervullen om de in de Europa 2020-strategie beoogde doelstellingen te halen. Een van de basisvoorwaarden luidt dat overheidsinformatie moet worden ontsloten en ter beschikking moet worden gesteld. In het licht van de PSI-richtlijn (Public Sector Information) zal het toepassingsgebied voor open data nog worden verruimd.

De uitbouw van open data staat ook op de agenda van de Vlaamse Regering. Op 23 september 2011 heeft de Vlaamse Regering de conceptnota ‘Open data in Vlaanderen’ goedgekeurd. De essentiële boodschap is dat open data binnen de Vlaamse overheid de norm moeten worden. Er zijn een aantal principiële overwegingen, zoals een betere dienstverlening, meer transparantie en flexibiliteit. Daarnaast kunnen open data, mits de juiste infrastructuur aanwezig is, uitgroeien tot een motor voor innovatie en ondernemerschap.

De toegang tot data is niet enkel een basisrecht van de burger. Het kan ook een katalysator voor innovatie en groei zijn. Het hergebruik van datasets kan immers tot nieuwe en vernieuwende producten en diensten leiden. Dit kan in functie van commerciële en niet-commerciële doeleinden gebeuren. Het is dan wel essentieel dat de hoeveelheid gedeelde data een kritische massa bereikt en dat het hergebruik van deze data gemakkelijker wordt gemaakt.

In de praktijk stellen we vast dat de bestaande ICT-omgevingen niet altijd volstaan om een bredere doelgroep te bereiken. Het gaat dan om de aanbieders van data, zoals overheden op verschillende bestuursniveaus, en om de eindgebruikers, zoals dienstenbedrijven, middenveldorganisaties en burgers.

Ook vanuit het domein van de wetenschap en de innovatie kan een bijdrage worden geleverd om open data voor aanbieders en gebruikers gebruiksvriendelijker en efficiënter te maken. Dit heeft geresulteerd in een aantal lokale initiatieven waar de Vlaamse overheid in participeert.

Om data en informatie maximaal ter beschikking van de burger te stellen, heeft de stad Gent het Citadel on the Move-project opgezet. De CORVE vervult hier de trekkersrol. Daarnaast zijn er ook projecten als Open Air, die op wetenschappelijke publicaties gericht zijn en Europese financiering ontvangen.

Een exhaustieve lijst van alle initiatieven met betrekking tot open data zou ons heel ver leiden. Ook binnen de eigen administratie, waaronder het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI), worden initiatieven genomen om de data betreffende wetenschap en innovatie als open data te ontsluiten. Ik verwijs onder meer naar het Linked Open Data-project van de Flanders Research Information Space (FRIS). Dit wordt steeds meer de norm. We leggen in alle afgesloten beheersovereenkomsten en subsidieovereenkomsten vast dat iedereen zich in dat project moet inschrijven en de data zo veel mogelijk publiek toegankelijk moet maken.

Op mijn initiatief zijn binnen mijn eigen bevoegdheden voor wetenschap en innovatie een aantal initiatieven genomen. Ook andere leden van de Vlaamse Regering, waaronder minister Bourgeois, nemen dergelijke initiatieven. De bijdragen aan de totstandkoming van initiatieven met betrekking tot open data zijn op drie belangrijke pijlers gebaseerd. Ten eerste, er wordt onderzocht hoe we naar een nieuw opendataplatform kunnen evolueren. Ten tweede, het Departement EWI gebruikt de open data. Ten derde, we stimuleren het gebruik van open data binnen de onderzoeksinstellingen. Ik zal deze pijlers even toelichten.

De Vlaamse Regering heeft eind vorig jaar een project van het strategisch onderzoekscentrum iMinds goedgekeurd. Dit project onderzoekt een opendataplatform dat voor aanbieders en gebruikers gebruiksvriendelijker wordt en dat intelligenter met de data omgaat. Het is niet enkel de bedoeling een hoop data in te voeren, die data moeten ook voor analyses kunnen worden gebruikt. Ze moeten op een gebruiksvriendelijke wijze toegankelijk worden gemaakt. Dit worden semantisch gelinkte open data genoemd.

De tweede pijler van de bijdragen vanuit het beleidsdomein Wetenschap en Innovatie bestaat uit de implementatie van open data binnen de eigen administratie. Het Departement EWI zal het FRIS-programma verder uitrollen. Initiatieven als de samenwerking van het Departement EWI met IBM, in het zogenaamde Flanders Interconnecting Research Enterprises-project (F.I.R.E.-project), hebben voor het eerst het potentieel van het FRIS-architectuur als een regionaal platform voor onderzoeksinformatie aangetoond. Dit heeft de weg geopend voor de uitbouw van een opendataomgeving.

Begin januari 2013 is een nieuw pilootproject in samenwerking met IBM van start gegaan. Het is de bedoeling een linkedopendataplatform met onderzoeksdata aan te bieden. In dit project zullen de technologiestandaarden en de softwaretools zo op elkaar worden afgestemd dat het mogelijk wordt grote hoeveelheden gestructureerde data uit verschillende bronnen bij elkaar te brengen.

Tot slot stimuleer ik de onderzoekinstellingen die onder mijn bevoegdheid vallen om hun data te ontsluiten. We hebben in de ondersteuningsovereenkomst van elke lichte structuur die we tot nu toe hebben goedgekeurd, in de vernieuwde convenanten van de strategische onderzoekscentra (SOC's), zoals het Interuniversitair Micro-elektronicacentrum (Imec), iMinds en het Vlaams Instituut voor Biotechnologie, en in vele andere steunovereenkomsten steeds dezelfde clausule met betrekking tot open data opgenomen.

Deze clausule bevat de verplichting om in samenwerking met het Departement EWI gegevens over het onderzoek voor de opendatabank van het FRIS aan te leveren. Dit punt past binnen de globale visie op een transparante outputmonitoring. De instellingen moeten op een open wijze tonen waar hun onderzoek toe leidt. Dit past tegelijkertijd ook volledig in de geest van de conceptnota 'Innovatiecentrum Vlaanderen'. Outputmonitoring is een van de vier pijlers van deze conceptnota. De drie andere pijlers zijn 'meer middelen', 'keuzes maken' en 'onderzoekslaanbanen'.

Het project van iMinds is vooral gefocust op de ontwikkeling van een experimenteel platform om open data in de toekomst gemakkelijker te kunnen aanbieden, beter te kunnen beheren en effectiever te kunnen ontsluiten. Het project is op 1 januari 2013 van start gegaan. De ontwikkeling van dit experimenteel platform is complementair met de bestaande inspanningen van de Vlaamse overheid om de datasets van de overheid ter beschikking te stellen van burgers, bedrijven en organisaties.

Naast de ontwikkeling van dit platform, voorziet het project tevens in een validatie. Het plan is een aantal cases uit te werken. Op basis van de eerste onderzoeksresultaten zal de stuurgroep voor de selectie van de cases instaan. De validatie is essentieel om opties te verkennen voor de mogelijke valorisatie en operationalisering van het platform na afloop van het project.

Er is in het projectvoorstel ook aandacht voor het aspect disseminatie. In dit verband worden volgens het projectvoorstel twee evenementen georganiseerd. Het eerste evenement vindt plaats na twaalf maanden. De eerste resultaten van het platform zullen worden besproken. De nodige technische kennis zal in bredere kring worden gedeeld. Daarnaast wordt ook in een slotevenement voorzien. Dit evenement is vooral gefocust op de bereikte resultaten en op de valorisatie.

Het totaalbudget voor het project is 503.100 euro. Het platform moet niet enkel bij de andere Vlaamse initiatieven aansluiten. Het moet die inspanningen ook versterken. Om hierover te waken, is het aangewezen dat een stuurgroep het project opvolgt. De stuurgroep staat in voor de inhoudelijke opvolging en de bijsturing van het project en vergadert op driemaandelijke basis. De stuurgroep bestaat uit leden van, onder andere, het Departement EWI, de CORVE en V-ICT-OR. Deze stuurgroep is actief en heeft reeds eenmaal vergaderd.

Wat de mentaliteitswijziging betreft, verwijs ik naar de drie pijlers die ik daarnet al heb aangehaald en naar de acties die we al hebben genomen. Daarnaast onderschrijven de Vlaamse onderzoeksinstellingen de open data op verschillende wijzen.

Ze onderschrijven de Berlin Declaration on Open Access. Alle Vlaamse universiteiten, het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO) en de Vlaamse overheid hebben de Berlin Declaration on Open Access ondertekend. Deze belangrijke beginselverklaring lijnt het beleid uit. Ook de ondertekening van de Brussels Declaration on Open Access op 22 oktober 2012 door de ministers Paul Magnette, Jean-Marc Nollet en mezelf was een belangrijke stap. Hoewel het document in eerste instantie focust op ‘Open Access to scientific publications’, vermeldt het expliciet als doelstelling: “investeren in onderzoek over de mogelijkheden van Open Access, in frequent overleg met alle relevante stakeholders, in aanmerking genomen dat Open Access voor wetenschappelijke publicaties slechts de voorloper is van verdergaande concepten zoals Open Access tot data.”

Zoals ik al aangaf, wordt in de convenanten met de onderzoeksinstellingen systematisch de clausule opgenomen waarmee we hen vragen zich ook in te schrijven. Een vergelijking met het buitenland is niet zo gemakkelijk. De open data-beweging krijgt pas sinds enkele jaren een duidelijk momentum. Initiatieven tot nu toe worden op verschillende niveaus genomen: door individuele onderzoekers, onderzoeksgemeenschappen, instellingen en overheden. Een goed voorbeeld van een benadering van open data die door de onderzoeksgemeenschap zelf wordt gedreven, vinden we in de activiteiten van het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ), dat data met betrekking tot het maritieme milieu verzamelt, ook op internationaal vlak. In de Angelsaksische landen zien we dat belangrijke open data-initiatieven door de onderzoeksinstellingen zelf worden genomen en dat ze later worden ingebed in een algemenere beleidslijn op regionaal en nationaal beleidsniveau.

Open data vergt naast goede beleidsmaatregelen ook aandacht voor de nodige infrastructuur. Ook hier verwijs ik naar het iMinds-project waarin belangrijke onderzoeken werden opgestart. Ook op Europees niveau woedt volop het debat. Vorige week maandag hebben wij op de Europese Raad voor Mededinging over open data een gedachtewisseling gehad met de verschillende lidstaten. Onder het voorzitterschap van de Ieren wil men ook daar opnieuw vooruitgang boeken inzake de afstemming.

De voorzitter: De heer Diependaele heeft het woord.

De heer Matthias Diependaele: Minister, dank u voor uw antwoorden. U noemt het een ‘open data’-beweging en zo is het ook begonnen. De vrijheid van informatie op het internet was de aanzet. Een van de tastbaarste zaken is mobiliteitsinformatie. Samen met deze vraag heb ik een schriftelijke vraag voor minister Crevits ingediend om te weten hoever zij daarmee staat. We zien elke dag dat de Vlaamse overheid de gegevens die zij daarover heeft, vrijmaakt. Daar kunnen applicaties voor worden ontwikkeld.

Eigenlijk maakt dit deel uit van het idee van open innovatie. Dat komt hier geregeld aan bod. Data zijn meestal, om niet te zeggen altijd, het resultaat van al dan niet wetenschappelijk onderzoek. Door dat open te stellen moeten we niet twee keer het warm water uitvinden. We kunnen meerwaarde creëren door wat we al weten, de bestaande kennis die bij zeer veel kennis- en onderzoeksinstellingen aanwezig is, te linken, te gebruiken en verder te ontwikkelen in de richting van economische meerwaarde. Daarom blijven wij achter het beleid inzake open data staan.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

■

Vraag om uitleg van de heer Matthias Diependaele tot mevrouw Ingrid Lieten, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding, over Vlaanderen en Horizon 2020

- 996 (2012-2013)

De voorzitter: De heer Diependaele heeft het woord.

De heer Matthias Diependaele: Voorzitter, minister, hoewel Horizon 2020 nog in zijn kinderschoenen staat, heb ik er toch al een vraag over.

Op 9 januari traden Vlaamse beleidsmakers en hun Europese collega's in dialoog met de onderzoekswereld en de industrie om de deelname van Vlaanderen aan de Europese programma's rond onderzoek, innovatie en industriële ontwikkeling te versterken. Het initiatief past in het Vlaams EU-platform, een overkoepelend platform om de deelname van Vlaamse onderzoekers en bedrijven aan Europese programma's te versterken.

Onderzoek en innovatie staan de komende jaren hoog op de Europese agenda. Zo is er het achtste kaderprogramma voor onderzoek – ondertussen herdoopt tot Horizon 2020 – dat loopt van 2014-2020 en als doel heeft het Europese beleid op het gebied van onderzoek en innovatie beter af te stemmen op de economische en sociale ambities van de Europese Unie.

Het door de Europese Commissie voorgestelde budget voor de periode 2014-2020 bedraagt 80 miljard euro. Voor zover ik weet, zou daaraan niet worden geraakt in de onderhandelingen die nu lopen. De focus ligt op drie prioriteiten: excellente wetenschap, industrieel leiderschap en maatschappelijke uitdagingen. Daarbij zal de nadruk in het bijzonder op internationale samenwerking liggen.

Vlaanderen heeft steevast een aantal troeven en sterktes om ten volle in te zetten op de strategische onderzoeksagenda van Europa. Bovendien heeft Vlaanderen in de voorgaande kaderprogramma's sterk gepresteerd en stelt het zijn beleid al sterk af op de Europese doelstellingen.

Wat is het resultaat van de dialoog tussen enerzijds de Vlaamse beleidsmakers en hun Europese collega's, en anderzijds de onderzoekswereld en de industrie? Welke gesprekken en contacten vonden plaats? Hebben ze tot concrete zaken geleid? Krijgt dit initiatief nog een vervolg voor de lancering van Horizon 2020 op 1 januari 2014? Wat plant het Vlaams EU-platform eventueel nog om Vlaanderen voor te bereiden op de start van Horizon 2020?

Hoe zult u uw innovatiebeleid afstemmen op de lancering van Horizon 2020? Kunt u toelichten hoe u versterkend zult inzetten op de drie topprioriteiten van Horizon 2020?

Internationale samenwerking zal een speerpunt worden van Horizon 2020. Dat hebben wij in deze commissie altijd benadrukt. Ook de Soete-rapporten onderstrepen dat altijd. Ik herhaal nog eens de eerste aanbeveling daaruit: "Gezien de toenemende rol van innovatie in een breder en internationaal speelveld is het van belang een heldere en overkoepelende, langetermijninnovatiestrategie te hebben, waarin duidelijke keuzes gemaakt wordt met betrekking tot de gezochte aansluiting met de internationale dynamiek op het vlak van zowel kennisontwikkeling, innovatie en valorisatie." Die internationale dynamiek kondigt zich dus aan met Horizon 2020. Hoe zult u hier bijgevolg op anticiperen en uw beleid hierop afstellen?

In het Zevende Kaderprogramma waren de Vlaamse topspelers de universiteiten met een aandeel van 45 procent, de onderzoekscentra met 33 procent en de industrie met 20 procent. Deelt u de bezorgdheid om de industrie meer te betrekken bij de Europese programma's? Hoe ziet u dat voor Horizon 2020 en hoe wilt u hier concreet aan tegemoetkomen?

De voorzitter: Minister Lieten heeft het woord.

Minister Ingrid Lieten: Binnen de vijf werkgroepen van het Vlaamse EU-platform worden de ontwikkelingen in het kader van Horizon 2020 nauw opgevolgd en wordt, wanneer dat

nuttig is, ook van gedachten gewisseld over eventuele standpunten die via het Belgisch overleg vertolkt kunnen worden in de Europese gremia waar dat ter sprake komt.

Ik heb het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI) de opdracht gegeven een voorstel uit te werken om de aanbevelingen inzake internationalisering van het Soete 2-rapport verder te operationaliseren. Binnen EWI werd hiervoor een taskforce opgericht. Deze gaf een stand van zaken van de EU-programmering rond innovatie en wetenschap, waarover momenteel, naast zoveel andere zaken, op Europees vlak onderhandeld wordt binnen het Meerjarig Financieel Kader 2014-2020.

Mede als gevolg van de aanbevelingen in het Soete 2-rapport werd de focus gelegd op het verbeteren van de governance binnen het beleidsdomein EWI, alsook binnen de nauwere domeinoverschrijdende samenwerking. EWI is daar volop mee bezig en heeft al zeven actievoorstellen geformuleerd, waaronder het voorstel om van het symposium van het EU-platform een jaarlijks evenement te maken.

Door de geïntegreerde benadering van innovatie en onderzoek binnen het programma Horizon 2020 wordt ook de industriebetrokkenheid in het EU-platform een belangrijker aandachtspunt. Een ontwerp van deze nota met actievoorstellen is momenteel in overleg met mijn kabinet.

Er werd al een initiële budgettaire raming gemaakt van de Vlaamse financiering die in de komende programmaperiode vanaf 2014 nodig is voor de Vlaamse deelname aan strategische initiatieven, zoals de European Strategy Forum on Research Infrastructures (ESFRI) en de joint programming. De oefening rond internationalisering in het Horizon 2020-perspectief vertrekt van de Vlaamse beleidscontext van innovatieknooppunten, die wij hebben gekozen en die overeenstemmen met de maatschappelijke uitdagingen, zoals ze ook aan bod komen in de EU-kerninitiatieven. Dat zijn de zogenaamde ‘flagships’, waaronder de Innovatie Unie, voor de slimme, duurzame en inclusieve groeidoelstellingen van het EU2020-programma.

Deze Vlaamse afstemmingsoefening bouwt verder op de conceptnota ‘Innovatiecentrum Vlaanderen’ waarin wij onze langetermijnstrategie hebben uitgeschreven, en op het werk van de innovatieregiegroepen binnen de Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie (VRWI), die ook innovatieknooppunten en strategieën aan het uitwerken zijn of uitgewerkt hebben. De voorgestelde transformatiestrategieën worden gelinkt met de diverse Europese actieplannen en programma’s doorheen het volledige innovatietraject, gaande van de fase van het fundamenteel onderzoek tot demonstratieprojecten, pilootprojecten en commercialisering binnen bedrijven. Met onze strategische voorbereiding zitten we dus volledig proactief op lijn met de Europese manier van denken, die steeds meer ingang vindt.

Binnen het EU-platform zal veel aandacht uitgaan naar de governance-elementen. Dat is altijd een grote uitdaging: er zijn heel veel partijen en heel veel partners vanuit verschillende posities. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat iedereen de informatiedoorstroom krijgt en mee kan denken en werken? De Vlaamse stakeholders moeten beter vertrouwd en wegwijs gemaakt worden in al die Europese programma’s. Het Vlaamse beleid moet zich optimaal afstemmen, om uiteindelijk nog sterker op de Europese fora aanwezig te zijn. We mogen tevreden zijn over het al door onze partners bereikte resultaat, maar er is zeker nog ruimte voor versterking en verbetering. We willen bekijken hoe we onze hefboomen nog beter kunnen afstemmen op het Europees instrumentarium. Zo kunnen wij daar nog proactiever op reageren. Dat is een van de invalshoeken geweest van de opdrachten die ik aan EWI heb gegeven: zij moeten zoeken naar verbeterpunten voor wat betreft de internationalisering van strategieën.

In het kader van het Zevende Kaderprogramma heeft Vlaanderen zeker de bezorgdheid om de industrie meer te betrekken bij de Europese programma’s. Maar ook België en Europa zelf delen deze bezorgdheid. Daarom steun ik ten volle de inspanningen van de Commissie. Zo steunen wij met België voluit de vereenvoudigingsinitiatieven van de Commissie die

bijdragen of zouden moeten bijdragen tot een grotere deelname van de industrie. Die initiatieven zullen onder meer zorgen voor een kortere doorlooptijd van projecten. Vandaag verloopt er nog veel tijd tussen de aanvraag van een project en de toekenning van de subsidie. De vereenvoudiging waarin in Horizon 2020 is voorzien, zal toelaten om die doorlooptijd te verkorten en zo meer industriële spelers aan te trekken tot het nieuwe onderzoeksprogramma.

Ook de grotere nadruk die wordt gelegd op innovatie, in de zin van het vertalen van de onderzoeksresultaten naar de markt en het brengen naar de markt van meer producten en diensten, en van de meer ‘challenge-driven approach’ die wordt gehanteerd, moet Horizon 2020 veel aantrekkelijker maken voor industriële spelers. Wij steunen dit voluit, zowel in de Europese fora waar daarover wordt gedebatteerd als in Vlaanderen.

Sinds begin 2013 is er ook een actieve deelname van vertegenwoordigers van de Vlaamse industrie aan vergaderingen van de werkgroepen van ons Europaplatform. Op die manier wordt de industrie ook nauwer betrokken bij de Vlaamse en Belgische standpuntbepaling rond nieuwe Europese initiatieven in Horizon 2020 en zal zij ook van bij het begin op de hoogte zijn van relevante Europese oproepen, zodat zij ook daar sneller en proactiever kan overwegen of zij daarvoor ook projecten zal indienen.

De voorzitter: De heer Diependaele heeft het woord.

De heer Matthias Diependaele: Het is inderdaad zeer belangrijk dat we ervoor zorgen dat we die Europese strategie mee sturen. We moeten ons daarop afstellen. We moeten niet wachten tot de projecten tot stand komen, om dan pas te kiezen aan welke projecten we deelnemen. Het is belangrijk dat we meebeslissen welke projecten Europa op poten zet en hoe wij daarin een belangrijke rol kunnen spelen.

Die bezorgdheid leeft ook op Europees niveau. Het probleem is daar wel dat de vergelijking tussen de landen altijd zeer moeilijk is. Soms werkt de industrie ook mee via de kennisinstellingen. Zij wegen daar zwaarder door in de besluitvorming. Die vergelijking is niet altijd gemakkelijk te maken. De percentages zijn niet altijd zeer duidelijk. Sowieso is het belangrijk dat de innovatie tot bij de industrie geraakt, dat zij daaraan deelneemt en er ook iets mee doet. Daar moet dus zeker op worden gelet.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

– *De heer Matthias Diependaele treedt als waarnemend voorzitter op.*

■

**Vraag om uitleg van de heer Koen Van den Heuvel tot mevrouw Ingrid Lieten, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding, over het Centrum voor Medische Innovatie (CMI)
- 712 (2012-2013)**

**Vraag om uitleg van mevrouw Patricia Ceysens tot mevrouw Ingrid Lieten, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding, over een stand van zaken betreffende translationeel biomedisch onderzoek
- 859 (2012-2013)**

De voorzitter: De heer Van den Heuvel heeft het woord.

De heer Koen Van den Heuvel: Voorzitter, ik heb in het verleden al enkele vragen gesteld over het Centrum voor Medische Innovatie (CMI).

De ontwikkeling van de laatste maanden stemt me wel een beetje tevreden. Het is een moeilijk parcours geweest, maar uiteindelijk heeft het CMI nu twee jaar tijd gekregen om

haar doelstellingen te formuleren. Er is dus een duidelijke vooruitgang geboekt in de discussies die we daar de voorbije jaren over hebben gehad.

Ook ten aanzien van de financiële ondersteuning zijn er nog een aantal vragen. U hebt intussen gelezen dat de FFEU-middelen (Financieringsfonds voor Schuldafbouw en Eenmalige Investeringsuitgaven) gekoppeld zijn aan bereikte mijlpalen. Kunt u dat project duiden? Ik heb een vraagje over de bijkomende middelen van 4,7 miljoen euro. Op welke voorwaarden worden die uitbetaald?

Ik wil dus twee vragen stellen over de besteding van de FFEU-middelen en de voorwaarden die gekoppeld worden aan de uitbetaling van 4,7 miljoen euro bijkomende middelen van de Vlaamse Regering. Op zich heeft het CMI-dossier zich de voorbije maanden in positieve zin ontwikkeld.

Mijn laatste punt handelt over de afstemming tussen CMI en het recent opgerichte instrument van het transformationeel geneeskundig onderzoek (TGO). Wij hebben ook het advies van de Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie (VRWI) gelezen van eind november 2012. Daarnet heeft de heer Diependaele al het rapport-Soete II aangehaald waar de grote lijn is om te clusteren en te bundelen en niet te versnipperen. In het VRWI-advies lezen we de duidelijke aanbeveling om te komen tot een nauwe samenwerking tussen het CMI en het TGO.

Minister, u hebt enkele weken geleden gezegd dat er in uw ogen geen structurele koppeling moet komen tussen deze twee initiatieven. Hoe ziet u de onderlinge verhouding tussen enerzijds het CMI en anderzijds het TGO? Hoe staat u tegenover het VRWI-advies over de nauwe samenwerking tussen deze twee instellingen? Blijft u van mening dat een structurele en intensievere koppeling niet nodig is?

De voorzitter: Mevrouw Ceysens heeft het woord.

Mevrouw Patricia Ceysens: U kent onze positie in dit geheel. Wij waren absoluut overtuigd van de mogelijkheden en de opportuniteiten voor Vlaanderen om verder te gaan in medische innovaties. Ik heb vorige week een toespraak gegeven in Leuven omdat er nu ook in Leuven heel veel beweegt rond medische innovatie. Daarom had ik nog eens gegrasduind in documenten van het begin van deze legislatuur, toen u, minister, samen met minister Vandeurzen en minister-president Peeters bij het Interuniversitair Micro-elektronicacentrum (Imec) het grote Vlaanderen Medisch Centrum had aangekondigd. Men kwam met cases die heel erg op medische innovatie sensu stricto zaten. Het is heel belangrijk dat we opnieuw kijken naar de harde kant van de medische innovatie, de technologie, de biotechnologie, de life sciences, maar ook de sensoren, de toestellen, hetgeen Materialise doet in 3D-printing. Men ging echt kiezen voor medische innovatie om werkgelegenheid en welvaart te creëren.

Jammer genoeg – en dat is een beetje typisch in Vlaanderen – zwakt dat dan heel snel af naar ‘care’. Het is dan Flanders’ Care geworden. Nu zien we opnieuw een aankondiging dat men echt de health-kaart gaat trekken, maar dan door een participatie bij de Gewestelijke Investeringsmaatschappij voor Vlaanderen (Gimv). Men wil wel, en toch kan men niet. In dit verhaal van medische innovatie zijn er nochtans fantastische opportuniteiten. Zopas nog vroeg Rudi Thomaes van Healthcare Belgium om daar alstublieft toch iets mee te doen. We zitten op een bron van welvaart, maar die zullen we goed moeten ontsluiten. We zullen moeten durven te doen wat we moeten doen. We mogen dat niet altijd opnieuw laten afzakken en verglijden naar wat marktwerking in de zorg. Dat is heel goed, ik ben daar absoluut voor gewonnen, maar we moeten toch durven te kiezen, zeker vanuit de portefeuille Economie en Innovatie, om de dingen harder aan te pakken en te kiezen voor gezondheid als een bron van innovatie, economie, tewerkstelling, jobcreatie en welvaart.

Dan heb ik bij dit dossier toch een heel wrang gevoel, en ik niet alleen. Jullie zullen ook wel in Trends van 14 februari gelezen hebben dat Geert Cauwenbergh zei dat het een zeer goed opzet was – dat vond ik een compliment, dat kunt u me niet kwalijk nemen – maar dat men

het politiek heeft verknoeid in deze legislatuur. Dat waren toch rake woorden van de heer Cauwenbergh in Trends, die echt politieke verantwoordelijkheid hierin aangaf. Dat ondersteunt wat ook wij hebben gezegd: men heeft dit kind niet gewild. Van meet af aan hebben we dat gevoel gehad. Dat is jammer, want het kind had de potentie om iets moois te worden.

Ik ben blij dat de heer Diependaele vandaag vragen stelt over waterstof. Tijdens de vorige legislatuur hebben wij ook dat risico genomen om dat te doen. Dat lukt nu beter. Het is een kind dat men wel heeft gewild. Zo hebben we vele zaadjes geplant. Sommige wilde men en andere wilde men niet. Dit wilde men niet. Voor Vlaanderen blijf ik dit een ongelooflijk gemiste kans vinden.

We hebben een bijkomend element van het advies van de VRWI, dat nog wat verbloemd was, maar voor wie het goed leest, is het toch niet mis te verstaan. Men komt naast het CMI met een programma dat men nu niet eens meer translationeel geneeskundig onderzoek mag noemen. Dat was een concept dat wereldwijd bekend was. In de nota aan de regering mocht men het nog translationeel noemen, maar het programma mag men niet meer zo noemen omdat het te veel zou kijken naar wat er in gang was gestoken rond medische innovatie. Het moet transformationeel worden genoemd. Ik moet u niet zeggen dat men dat in Leuven bizar vond. In de academische wereld vraagt men zich af hoe men 'transformationeel' heeft kunnen bedenken. Heel de wereld heeft het over translationeel onderzoek in de context van medische innovatie. Ook de VRWI is niet mis te begrijpen. De raad vraagt wat men nu in godsnaam wilt doen. Er is het CMI. Die richting en die keuze waren goed. Er zit potentie en mogelijkheden in. Ondanks alle mogelijke lippendiensten van Soete en de Industrieraad tegen de versnippering, moet er nu toch een ander programma worden opgestart en dat moet dan transformationeel geneeskundig onderzoek heten.

Ik heb vragen bij de verdere versnippering. Zal dan toch moeten worden samengewerkt? Hoe zal die samenwerking eruit zien? Cruciaal is dat men het kind nu eindelijk eens wil. Het is maar op het ogenblik dat men absoluut overtuigd is dat men er effectief iets mee doet, net zoals bij waterstoftechnologie en de andere projecten die we hebben geïnitieerd rond de clusters rond energie. Die heeft men wel gewild en daar komen dan ook mooie dingen van.

Een andere bekommernis die ik in de vraag heb verwerkt, zit op het Europese niveau. Ik heb daar ooit een schriftelijke vraag over gesteld. Er gebeurt op Europees vlak zeer veel, zeker rond de infrastructuur. Ik heb het gevoel dat we ook daar niet mee zijn. Nochtans zal ook hier de schaal spelen en zullen de lidstaten die ver gevorderd zijn met hun eigen huiswerk rond biobanken en rond weefselbanken, een upgrade kunnen krijgen. Ik vrees dat we vandaag niet mee zijn op hoog niveau en aan de top van wat er binnen Europa gebeurt.

We hebben ook vragen over de toekomstige financiering van het translationeel geneeskundig onderzoek. De VRWI gaf aan dat er een structurele onderfinanciering dreigt. De VRWI zei ook dat er samenwerkingsverbanden over de gewestgrenzen heen nodig zullen zijn, maar dat ook regelgevers en derde betalers zullen moeten worden betrokken om de translationele geneeskunde echt tot ontplooiing te laten komen. Wij zijn dit zeer genegen. We denken dat hier absoluut een toekomst ligt voor Vlaanderen. Wij zullen dit blijven zeggen, op welk podium dan ook. In Leuven gebeurt er heel wat in het kader van Health for Growth, een programma om te clusteren rond geneeskundig onderzoek, met een heel grote focus op de kmo's en de bedrijven. Dat is cruciaal, want daar zitten bronnen van welvaart als men het ondernemerschap en de academische wereld absoluut de mogelijkheden wil geven die ze verdienen.

De voorzitter: Minister Lieten heeft het woord.

Minister Ingrid Lieten: Voorzitter, collega's, we hebben over het CMI al een paar keer van gedachten gewisseld. Op de eerste plaats wil ik even ingaan op de beeldspraak van mevrouw

Ceysens. Dat kindje hebben wij zeker gewild. We hebben zelfs heel veel geduld gehad met dat kindje. Uiteindelijk zit dat kindje nu op de goede weg, mevrouw Ceysens.

Voor ik in detail op de verschillende vragen inga, wil ik schetsen dat ikzelf en deze Vlaamse Regering op geen enkele manier de harde investeringen in medtech en biotech zouden hebben verminderd om ze te verschuiven naar zorg. Integendeel. Wij hebben juist al die inspanningen rond biotech en medtech verder versterkt en we hebben er zorg aan toegevoegd. Dit hebben we gedaan vanuit de redenering dat als we al die uitdagingen waar de samenleving voor staat, willen aangaan, vanuit de maatschappelijke waarde om iedereen de zorg te geven die hem toekomt op een kwaliteitsvolle en betaalbare manier, we moeten blijven innoveren in het ontwikkelen van nieuwe medicijnen en nieuwe behandelingen en we moeten blijven innoveren in al de hardere medtech-toestanden die te maken hebben met apparaten en dergelijke. Dat zal echter niet voldoende zijn. We zullen ook moeten innoveren in de zorg. Het is geen verschuiving. We maken integendeel additioneel middelen vrij, zetten daar additioneel op in, met een geïntegreerde benadering vanuit innovatie, vertegenwoordigd door mezelf, de zorgsector vertegenwoordigd door minister Vandeurzen en de economie, vertegenwoordigd door minister-president Peeters. Met drie samen proberen we daarin vooruitgang te boeken.

Mevrouw Ceysens, u kunt het licht van de zon toch niet ontkennen. Gisteren nog heb ik vanuit mijn bevoegdheid als voogdijminister voor Overheidsinvesteringen, vanuit Vlaanderen 50 miljoen euro vrijgemaakt om te investeren in een nieuw initiatief van de Gimv om een fonds op te starten om specifiek te kunnen investeren in groei van bedrijven die zich zouden inzetten op de drie domeinen biotech, medtech en zorg. Opnieuw maken we extra geld beschikbaar om de vertaling in de markt en in de economie mogelijk te maken. U zou eigenlijk blij moeten zijn dat we ook in de zorgsector in ruimte voorzien voor marktwerking zowel rond innovatie als rond het brengen van die innovaties in de sector. Dat is een hele uitdaging, omdat het aparte werelden zijn. De zorgsector is een wereld die nog erg beheerd wordt door de overheid en de non-profitorganisaties. We willen die juist dichter brengen bij de economie en de markt.

Er is dus geen sprake van het verminderen van inspanningen voor medtech en biotech. Integendeel, we maken bijkomend middelen vrij voor zorginnovatie. Als u kijkt naar de extra middelen die ik heb vrijgemaakt de voorbije jaren, onder andere in de beheersovereenkomsten van Imec en van het Vlaams Instituut voor Biotechnologie (VIB), dan weet u dat we absoluut verder inzetten op medtech en biotech en dat ook belangrijke strategische onderzoekscentra zoals Imec een belangrijke keuze hebben gemaakt om daarop in te zetten.

Maar, dit krediet geef ik u absoluut, mevrouw Ceysens: u hebt in de vorige legislatuur het CMI boven de doopvont gehouden, maar dat was toen nog maar een principiële beslissing. U had jammer genoeg nagelaten om in voldoende geld daarvoor te voorzien. Dat heb ik dan gedaan. Het CMI moest bovendien nog helemaal worden uitgebouwd. Dat heeft heel wat vertragingen met zich meegebracht, dat klopt. Dat vind ik heel jammer.

Ik wil even overlopen hoe alles is gelopen, maar ik denk dat we er nu zijn. De raad van bestuur van het CMI heeft uiteindelijk zijn missie en visie en zijn positionering gevonden en de uitbouw loopt volop.

Ik betreur de opmerkingen die gemaakt zijn ook, maar u hebt het antwoord kunnen lezen dat het CMI zelf geformuleerd heeft op de opmerkingen van zijn vroegere directeur en het antwoord dat mijn kabinet heeft gegeven. Als er mensen zijn die vinden dat met belastinggeld vanuit Vlaanderen iemand moet worden betaald aan een hoge wedde, en dat in Amerika: goed, maar ik vind dat niet kunnen. Laat ons dat maar netjes regelen. Als met belastinggeld een managementfunctie wordt betaald, lijkt het me logisch dat het hier in Vlaanderen gebeurt, volgens de Vlaamse praktijken, en dat hier belastingen worden betaald.

Nu ga ik dieper in op uw vragen, mijnheer Van den Heuvel en mevrouw Ceysens. Het project kende inderdaad vertraging, jammer genoeg en ondanks het grote maatschappelijk belang en economische potentieel. Daarom heb ik er ook veel geduld mee gehad, want ik heb het project twee keer verlengd, omdat men er niet in slaagde de mijlpalen te halen. We hebben er niet voor gekozen om het project stop te zetten of andere partners te zoeken. We hebben het project kansen gegeven en een verlenging van de termijn goedgekeurd.

Als we nu kijken naar de resultaten van het CMI in vergelijking met de oorspronkelijke planning medio 2009, kunnen we stellen dat het CMI erin geslaagd is om nu een goede samenwerking tussen de instellingen tot stand te brengen via de clinical research centers (CSC's). De eigenlijke uitbouw van een Biobank, met een gezamenlijke strategische oriëntatie voor maatschappelijke en industriële valorisatie, staat er nu wel. Het moet nu natuurlijk verder in de praktijk worden gebracht, maar in heel de strategische oefening en de positionering van alle partners heeft men duidelijke keuzes gemaakt, die uiteindelijk overeenkomen met de oorspronkelijke doelstellingen die u eraan had gegeven, mevrouw Ceysens, en die ik volledig verder heb meegenomen en uitgevoerd.

De kwaliteit van het werk dat de CRC's, de klinische onderzoekscentra aan onze universitaire ziekenhuizen, die instaan voor de uitbouw van de Vlaamse Biobank, hebben geleverd, is hoogstaand en de nu gerealiseerde samenwerking is wat mij betreft een belangrijke vooruitgang in vergelijking met de vroegere situatie. Ik wil nog eens benadrukken, zoals ook uw intentie was en waar ik de hand aan heb gehouden, dat het niet de bedoeling was om wat geld uit te delen en dat elk universitair centrum zijn eigen weg kon gaan. U wilde ook coördinatie bereiken en een grotere slagkracht. Er is heel wat tijd overheen gegaan voor iedereen zich in die strategie heeft ingeschreven en daarvan ook de meerwaarde inzag. Voor mij en, daar ben ik van overtuigd, ook voor u, is die samenwerking essentieel om over te kunnen gaan naar een geïntegreerde werking en de daadwerkelijke uitbouw van een Biobank.

Aansluitend werden een aantal belangrijke voorbereidende stappen gezet, zoals de inventarisatie van de bestaande stalen, die overal bij de verschillende professoren – ik zeg het een beetje plastisch – in de verschillende frigo's aanwezig zijn, en de selectie van een aantal bestaande biobanken voor opname in de Vlaamse Biobank, de zogenaamde focusbiobanken. Men heeft een keuze gemaakt voor een aantal ziektebeelden als focusdomein. Het heeft ook wat geduurd voor men het daarover eens was. Vervolgens heeft men een aantal biobanken met erin de nodige verzamelingen stalen, die al aanwezig waren maar die ook aan kwaliteitscriteria moesten beantwoorden, uiteindelijk geselecteerd voor de focusdomeinen.

De keuzes zijn goed. Ze zijn zodanig gemaakt dat men kan beschikken over voldoende stalen binnen de Vlaamse Biobank en voldoende expertise binnen het consortium, om een belangrijke toegevoegde waarde te kunnen leveren aan het beoogde biomedische onderzoek.

De verwachtingen van medio 2009 om in de eerste overeenkomst al te kunnen komen tot de uitbouw van een biobank konden jammer genoeg niet worden ingelost. Door de vertraging werden de middelen niet volledig opgebruikt, een substantieel deel van de FFEU-middelen zal worden aangewend in de periode 2013-2014, evenals een gedeelte van de werkingsmiddelen. Die middelen zijn niet weg. Ze blijven bestemd voor het project.

Het CMI beschikte in oktober 2012 over 7.700.000 euro resterende FFEU-middelen en circa 600.000 euro resterende werkingsmiddelen, in het kader van de overeenkomst met het IWT. De voorwaarden voor het uitbetalen van de FFEU-middelen blijven ongewijzigd. Concreet wordt dit geregeld volgens de afspraken in het besluit van de Vlaamse Regering betreffende het toekennen van de eenmalige investeringssubsidie aan het CMI uit het Financieringsfonds voor Schuldafbouw. Het CMI kan de werkingsmiddelen van de lopende overeenkomst verder aanwenden voor de periode tot einde 2013.

In augustus 2012 heeft het CMI uiteindelijk een strategisch plan voorgelegd en in september is dat aangevuld met een aantal verklarende bijlagen. Het IWT heb ik gevraagd een

doorlichting van het strategisch plan te organiseren, om ook een advies van externe deskundigen te krijgen over het maatschappelijke en economische valorisatiepotentieel. Het besluit van de doorlichting was dat de kwaliteit en het valorisatiepotentieel groot waren. Men oordeelde dat het succes van het project sterk afhankelijk is van het behalen van een aantal doelstellingen. Op advies van de experts werden een aantal 'key performance indicators' (KPI's) en mijlpalen voorgesteld.

De positieve doorlichting door het IWT leidde tot de beslissing van de Vlaamse Regering om 4,7 miljoen euro toe te kennen voor de uitvoering van het voorgestelde werkplan in 2013 en 2014. De resterende middelen uit de vorige steunperiode, zijnde 600.000 euro, kunnen ze verder aanwenden voor uitbouw.

Volgens de overeenkomst met het IWT en het strategisch plan van het CMI stelt het CMI zich vier taken: ten eerste het ontwikkelen van een uniforme Vlaamse Biobank voor menselijk lichaamsmateriaal voor diverse onderzoeksdoeleinden, ten tweede het opzetten van een kwaliteitskader voor biobanken en klinische proeven, ten derde het ontwikkelen van een kenniscentrum in translationeel biomedisch onderzoek en ten vierde het bevorderen van de samenwerking tussen Vlaamse kennisinstellingen, klinische centra en bedrijven in het kader van translationeel biomedisch onderzoek.

Het strategisch plan van het CMI schetst dat voor het opzetten en onderhouden van de gecentraliseerde biobanken bij de CRC's, de ICT-backbone en de centrale lichte structuur van het CMI zelf een basisfinanciering nodig is van 4,7 miljoen euro voor een periode van twee jaar. Onder de ICT-backbone verstaat men het ICT-systeem, dat op een gecontroleerde en efficiënte wijze toegang moet geven alle CRC-databases.

Het CMI wil in de eerste twee jaar minstens twaalf projecten opstarten, waarvan minstens 60 procent industriële samenwerkingsprojecten. Er werden zes KPI's gedefinieerd. De eerste gaat over infrastructuur en stelt dat tegen eind 2012 elk CRC moet beschikken over een gecentraliseerde structuur van 200 vierkante meter en over een cryogene opslagcapaciteit van 25.000 liter. Ten tweede is er een KPI over het aantal stalen: minimaal 30.000 cases moeten zijn opgeslagen in de CRC's tegen eind 2014.

Het derde KPI gaat over het gebruik van cases in de biobank in onderzoeksprojecten: vanaf 2013 moet jaarlijks minstens 5 procent van de cases binnen de focusbiobanken gebruikt worden in onderzoeksprojecten. Het KPI over de implementatie van een kwaliteitskader voor biobanken, ten vierde, bepaalt dat er een kwaliteitshandboek moet worden gepubliceerd tegen eind 2013. Er moet ook een kwaliteitsdoorlichting worden uitgevoerd tegen eind 2014. De ISBER-accreditatie (International Society for Biological and Environmental Repositories) voor de CRC-biobanken moet worden opgestart en men dient tegen einde 2014 minstens een plan voor het behalen van deze accreditatie te kunnen voorleggen.

Ten vijfde is er een KPI met betrekking tot het aantal geïnitieerde projecten: het CMI moet betrokken zijn in minstens tien projecten tegen eind 2014, met een gezamenlijke waarde van meer dan 20 miljoen euro en waarbij in elk van de projecten minstens twee CRC's betrokken zijn. Jaarlijks moeten van deze projecten minstens drie industriële projecten worden opgestart in samenwerking met bedrijven die gebruik maken van gemiddeld duizend cases. In de industriële projecten moeten voor minstens 50 procent Vlaamse bedrijven worden opgenomen. Ten zesde is er nog een KPI betreffende een aantal workshops om projectconsortia te creëren. Er moeten twee workshops door het CMI worden georganiseerd voor eind 2014.

Een aantal KPI's moeten gehaald zijn tegen eind 2013 en aan het IWT worden gerapporteerd. Het IWT zal het resultaat meedelen aan het Vlaamse Gewest.

Uit het advies van de VRWI wil ik een passage citeren: "De VRWI ziet het nieuwe programma transformationeel onderzoek met de 10 miljoen euro die hiervoor zijn uitgetrokken, als een belangrijk begin om het klinisch onderzoek in Vlaanderen verder te

stimuleren en te versterken. Maar de raad stelt tegelijk de vraag of er niet beter meer afstemming en stroomlijning was geweest met het reeds bestaande CMI. De VRWI blijft het CMI als centrale lichte structuur noodzakelijk vinden met het oog op het opstarten van projecten rond translationeel biomedisch onderzoek en het versnellen van innovatie in de medische sector. Het uitbouwen van een kwaliteitsvolle Vlaamse Biobank is hiertoe een belangrijk middel maar geen doel op zich. Om een langetermijnperspectief te bieden voor het translationeel biomedisch onderzoek in Vlaanderen dient bovendien – confer het VRWI-advies 120 – in recurrente en voldoende financiering te worden voorzien. Een eenmalige 10 miljoen euro is hiervoor ruim onvoldoende. Daarom vraagt de raad snel duidelijkheid te scheppen rond de langetermijnvisie en -plannen met betrekking tot het CMI. De VRWI benadrukt hierbij de noodzaak voor goede samenwerking in de toekomst.”

De missie van de VRWI wordt als volgt geformuleerd: “De VRWI verstrekt advies aan het beleid om het omgevingskader vorm te geven en wetenschap en innovatie te stimuleren.” Het is duidelijk dat de VRWI waardevolle adviezen geeft, maar geen beslissingsbevoegdheid heeft. Ik houd zeker rekening met de adviezen van de VRWI, dat blijkt uit tal van initiatieven, maar net zo goed met input uit andere bronnen.

In overeenstemming met het advies over voorliggend dossier, wordt het CMI verder gesteund om zijn rol, zoals in zijn strategisch plan vooropgesteld, verder te ontwikkelen. De biobanken zijn inderdaad een belangrijk middel en geen doel. Wat is het doel dan wel? Uiteraard om de vier bovenvermelde taken van het CMI zoals opgenomen in het strategisch plan uit te voeren. Om dat doel moet het CMI zich in eerste instantie bekommeren. Als men dat niet kan realiseren, kan men niet verder als belangrijke partner mee optreden in onderzoek.

Het CMI heeft jammer genoeg een belangrijke vertraging opgelopen, maar laten we positief zijn: de nieuwe steunovereenkomst en financiering creëren de mogelijkheid om de doelstellingen de volgende twee jaar effectief te realiseren. Ik ben ervan overtuigd dat men, met alle voorgaande werk dat nu gebeurt is, goed op schema zit en dat men er ook in zal slagen. Het succes zullen we samen kunnen aflezen aan de hand van de bereikte mijlpalen en performantiecriteria. Het IWT zal daarover rapporteren.

De steunovereenkomst stipuleert dat er jaarlijks minstens 5 procent van de cases binnen de focus biobanken moet worden gebruikt in onderzoeksprojecten en het CMI moet tegen het einde van de overeenkomst betrokken zijn in minstens tien projecten met een waarde van meer dan 20 miljoen euro, waarbij in elk project minstens twee CRC's betrokken zijn. Jaarlijks moeten er van deze projecten minstens drie industriële projecten worden opgestart, in samenwerking met bedrijven die gebruik maken van gemiddeld duizend cases. In de industriële projecten moeten er voor minstens 50 procent Vlaamse bedrijven worden opgenomen.

Het is duidelijk dat ik veel verwacht. Het ambitieniveau stel ik zeker niet naar beneden bij, integendeel. Ik ondersteun het CMI verder om die ambities te halen.

Ons transformationeel instrument is een noodzakelijk bijkomend financieringskanaal om dit te realiseren. Als dat een succesrijk financieringsmodel blijkt – want dit is de eerste keer dat we het uitproberen – kunnen en moeten we op termijn dit instrument verlengen. Het is belangrijk dat een financieringskanaal van dergelijke omvang en met ambitieuze doelstellingen open staat om de belangrijkste doelstelling te realiseren, namelijk het stimuleren van het translationeel onderzoek om nieuwe wetenschappelijke inzichten en ontdekkingen sneller te vertalen in toepassingen die de samenleving ten goede komen.

Ook het CMI kan hierin een belangrijke rol spelen. Het CMI is geen doel op zich. Het is belangrijk dat een financieringskanaal openstaat voor alle stakeholders, die zich al dan niet verbinden aan het CMI. De troef die het CMI in handen heeft en zelf moet uitbouwen, is ervoor zorgen dat het sterke gevalideerde biobanken heeft. Dan is er een groot potentieel om te participeren in onderzoeken die door verschillende partners worden opgezet:

farmabedrijven, universitaire initiatieven of initiatieven uit andere kennisinstellingen. Hun sterkte zal juist die gecoördineerde werking van de CRC's zijn. Ik ben heel blij dat ze nu in de gecoördineerde werking geslaagd zijn, want anders had dat de groeikansen en de impact van het CMI negatief beïnvloed.

Het CMI kan een significante rol spelen om de juiste partners samen te brengen en consortia te helpen vormen. Indien het CMI op dit vlak een rol kan spelen, zullen de stakeholders die voor hun onderzoeksprojecten het gebruik van biobankmateriaal nodig hebben in eerste instantie bij het CMI terechtkomen.

Ten gevolge van die uitdrukkelijke keuze die ik heb gemaakt, kan op een zo transparant mogelijke manier worden gewerkt en worden belangenconflicten vermeden, wat ik belangrijk vind, en gebeurt de selectie van de financiële projecten door het IWT op basis van duidelijke criteria inzake excellentie en valorisatie.

De oprichting van het financieringsprogramma is zeker niet in tegenspraak met het advies van de VRWI. Bovendien volgt het de lijn van het advies in het rapport-Soete II om niet nog meer structuren op te zetten. Het IWT en het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO) zijn de onafhankelijk opererende agentschappen voor projectfinanciering. Zij hanteren duidelijke en gestandaardiseerde objectieve selectiecriteria. De VRWI heeft in zijn advies gesteld dat het einddoel van het CMI erin moet bestaan projecten op het vlak van het biomedisch onderzoek te starten en te versnellen. De bijkomende middelen die ik in het licht van het translationeel onderzoek heb vrijgemaakt, staan dit zeker niet in de weg. Die middelen maken dit net mogelijk. De projecten staan open voor alle belanghebbenden. Dit omvat ook partijen die buiten het CMI vallen, maar toch belangrijke bijdragen tot het translationeel biomedisch onderzoek kunnen leveren.

Mijn beleid is erop gericht het IWT en het FWO onafhankelijk en objectief projecten te laten selecteren die voor financiering in aanmerking komen. Het CMI speelt een belangrijke rol. Die rol is in het strategisch plan uiteengezet. Het CMI neemt een unieke positie in en kan het translationeel biomedisch onderzoek in Vlaanderen stimuleren. Ik heb er uitdrukkelijk voor gekozen de rollen te scheiden. De toekenning van de onderzoeksprojecten zelf en de verdeling van de middelen voor de onderzoeksprojecten bevinden zich niet bij het CMI, maar bij het IWT.

Ik ben ervan overtuigd dat een zeer nauwe samenwerking tussen de kennisinstellingen, de universitaire ziekenhuizen en de industrie van doorslaggevend belang is om doorbraken tot stand te brengen. Ik ben er echt van overtuigd dat we met de verdere uitbouw van het CMI en van de financiering van het onderzoeksprogramma voor translationeel onderzoek echt openheid hebben gecreëerd. We hebben hier geen nieuwe structuur voor opgericht. We hebben dat bij het IWT geparkeerd. We laten daar vrijheid voor projecten die op initiatief van een universitair ziekenhuis, een farmaceutisch bedrijf of een andere kennisinstelling zijn ingediend. Er is ruimte voor creativiteit. Elke partner kan bijkomende partners zoeken om het consortium te verrijken.

Mevrouw Ceysens heeft ook een vraag over definities en termen gesteld. Ik zal daar even wat uitleg over geven. Die uitleg is me door wetenschappers aangereikt. Ik ben daar zelf niet creatief mee bezig geweest. Daar ben ik zeker onvoldoende bevoegd voor.

De term 'transformative research' wordt in de kringen van het wetenschapsbeleid sinds het begin van de jaren 2000 in toenemende mate gebruikt om onderzoek aan te duiden dat op de verschuiving of de doorbreking van wetenschappelijke paradigma's mikt. De idee vindt haar herkomst in de opvattingen van professor Kuhn over wetenschappelijke revoluties. Het ene wetenschappelijk paradigma wordt onderuit gehaald of vervangen door een ander wetenschappelijk paradigma. Klassieke voorbeelden hiervan zijn de copernicaanse revolutie, die hier vaak als paradigma naar voren wordt geschoven, de theorie van Albert Einstein, het werk van Watson en Crick en de theorie van de tektonische platen.

Deze terminologie heeft ook een neoliberale dimensie. In de economische competitie met andere naties is het niet langer voldoende te innoveren op zich. Bedrijven en naties zien zich verplicht revolutionaire stappen voorwaarts te zoeken, die tot belangrijke economische voordelen moeten leiden.

De term ‘transformative’, die door de Amerikaanse National Science Foundation (NSF) wordt gebruikt, is als ‘transformationeel’ naar het Nederlands vertaald. De term ‘transformationele geneeskunde’ is aan het programma gegeven om te refereren aan het doorbraakgericht karakter van de adaptieve klinische trials en aan de op langere termijn beoogde evolutie naar een meer gepersonaliseerde geneeskunde.

Het is merkwaardig dat de VRWI dit een probleem vindt. Het gaat uiteraard om niet meer dan een naamgeving. Aangezien de term ‘transformatief’ in het Nederlands niet bestaat, is voor de term ‘transformationeel’ gekozen. De inspiratie voor het nieuw programma is overigens bij een innovatie gehaald die voor de aanduiding ‘transformative’, vrij vertaald als ‘transformationeel’, in aanmerking kan komen.

Een van de meest innovatieve voorbeelden van een adaptieve klinische studie is de I-SPY2-studie, die momenteel in de VS loopt. In deze studie worden simultaan meerdere nieuwe kandidaat-geneesmiddelen getest bij borstkankerpatiënten die aan de hand van biomerkers worden getypeerd. Dat is wat we nastreven om een grote doorbraak te krijgen. De patiënten worden meer gescreend en worden in verschillende categorieën onderverdeeld. Op basis van de correlaties zal tijdens de behandeling het type geneesmiddel worden toegediend dat voor dat type patiënt vermoedelijk het beste resultaat zal opleveren. Aangezien dit nog kan worden bijgestuurd, zal een kandidaat-geneesmiddel enkel worden toegediend aan die subpopulatie van patiënten waarvoor het grootste effect kan worden voorspeld. Die voorspelling gebeurt op basis van de kennis van de genen, de eiwitsamenstelling en de diverse elementen die ons verschillend van elkaar maken. Dat is de doorbraak die we met dit programma tot stand willen brengen.

Ik heb heel wat gesprekken gevoerd met farmaceutische bedrijven die in ons land actief zijn. Zij zijn vragende partij. Zij gebruiken ook de term ‘transformationeel’. Ik dacht dat de term ‘transformationeel’ hiervoor gepast was en dat we daarmee ook een beetje een voorloper konden zijn. Natuurlijk, over smaken en kleuren valt te twisten.

Het projectplan van het CMI werd goedgekeurd in december 2012. Ik heb de mijlpalen op de middellange termijn aangegeven. Op bladzijde 4 van dat dossier staat bij de mijlpalen op middellange termijn en de doelstellingen ook: “Indiening van het ESFRI-dossier en goedkeuring; deelname van het CMI aan BBMRI, ECRIN, EATRIS.” Deze doelstelling werd, voor alle duidelijkheid, al bij de start van het CMI geformuleerd. Het CMI diende in de beginfase echter een dossier in dat negatief werd geëvalueerd. De oorzaak hiervan wil ik niet meer herhalen, ze is ondertussen achterhaald.

Ik heb duidelijk gemaakt welk belang ik aan het CMI hecht, dat ik het tijd heb gegeven om de oorspronkelijke doelstellingen te halen, dat we ook de financiering niet hebben ingeperkt, integendeel, en dat we voor het transformationeel onderzoek extra middelen hebben vrijgemaakt, die voor het CMI een extra kans betekenen.

Vrees ik nu voor een structurele onderfinanciering? Ik heb die vraag ook al gesitueerd. Wij hebben subsidiekanalen die permanent beschikbaar zijn en we hebben de financiering van translationeel geneeskundig onderzoek mogelijk gemaakt, maar niet specifiek of uitsluitend gericht op dit type onderzoek. Zo kan een bedrijf ook nog altijd doorlooptprogramma’s van het IWT gebruiken; een ziekenhuis kan een project indienen binnen het programma ‘Toegepast Biomedisch Onderzoek met maatschappelijke finaliteit’. In principe kan men in de meeste van dergelijke projecten gebruikmaken van de biobanken en het CMI.

De totaliteit van deze subsidies is niet onaanzienlijk. Ze zijn de voorbije jaren niet ingeperkt, maar integendeel gestegen. Het nieuwe programma werd ontworpen met het oog op het

mogelijk maken van ambitieuze projecten die de basis kunnen vormen voor een meer gepersonaliseerde geneeskunde. Het programma faciliteert bovendien projectaanvragen waarbij bedrijven, onderzoeksinstituten en klinische centra samenwerken in één project. Dat was met de vorige subsidiesystemen niet zo evident omdat die regelgevingen niet op elkaar afgestemd waren en elkaar soms tegenspraken.

De nodige aandacht werd ook besteed om het nieuwe programma te ontwerpen in overeenstemming met de Europese kaderregeling, die van toepassing is als bedrijven deelnemen. Zo kunnen ze daarna daarop niet worden beboet of er de negatieve effecten van ondervinden.

In de oorspronkelijke planning van het CMI in 2010 voorzag men in een 100 procent-financiering van de projecten, hoewel de Europese kaderregeling enkel basissteunpercentages van 25 tot 50 procent toelaat. Een groot deel van de klinische testen, de repetitieve testen, is bovendien niet steunbaar. Rekening houdend met de beperktere door Europa toegelaten steunbaarheid van dit type van onderzoek, lijkt 10 miljoen euro voor een eerste oproep een realistisch bedrag. Dat zal gepaard dienen te gaan met een grote bijdrage van de bedrijfswereld, die naar schatting dubbel zo groot kan zijn.

We zullen het programma evalueren en desnoods bijsturen. Ik heb ook gevraagd dat een internationaal adviescomité zich erover buigt. Dan kunnen we op basis daarvan bekijken of we het verder kunnen inbedden in de reguliere steuninstrumenten van het IWT.

De voorzitter: Ik veronderstel dat zo'n uitgebreid antwoord niet anders kan dan u allemaal geruststellen.

De heer Van den Heuvel heeft het woord.

De heer Koen Van den Heuvel: Ik zal optimistisch en constructief zijn. Ik laat onmiddellijk het woord aan mevrouw Ceysens.

De voorzitter: Mevrouw Ceysens heeft het woord.

Mevrouw Patricia Ceysens: Nu de heer Van den Heuvel gerustgesteld is dat het kind gewild en gewenst is, kan ik alleen maar hopen dat we dat gevecht achter ons laten. Minister, ik heb uw antwoord en dat van de heer Tambuyzer gelezen op Trends. Dat ging vooral over de discussie over het feit dat hij een vennootschap moest oprichten. Dat was het enige punt waarvoor hij u bedankte. Hij zei: "Dank u dat u mij dat verplicht hebt." (*Opmerking van minister Ingrid Lieten*)

Daarvoor heeft hij u dan toch bedankt? Maar goed, over die vennootschap had ik het hier niet. Ik had het over ons aanvoelen bij het feit dat dit zwart op wit uit de mond van een directeur kwam. Hij vond dat de politiek dat niet moet doen. Ik voel ook wel dat uw toon en uw mening daarover zijn geëvolueerd. Laten we dus hopen dat het kind minstens gewenst is en dat we het alle kansen kunnen geven om op te groeien aangezien er nu eenmaal grote opportuniteiten zijn. Dat is van meet af aan mijn aanvoelen geweest en dat was ook de reden voor de oprichting.

U hebt mij niet overtuigd dat wij op de goede weg zijn om de versnippering en verwarring te keren. Het blijft zeer versnipperd. Het advies van de VRWI heeft indruk gemaakt op mij. Ik vond het wel een heel goed advies. Het bevatte zeer terechte vingerwijzingen ten aanzien van het beleid. Zij hebben het wel zeer hoffelijk gehouden. Het beleid kan niet anders dan uit dat advies concluderen dat het verwarring en versnippering in de hand werkt. Dat zal een kiezeltje in onze schoen blijven bij alles wat te maken heeft met het kunnen vatten van de opportuniteit met betrekking tot medische innovaties, of het nu gaat om medtech of de bio life sciences.

Minister, ik meen te hebben begrepen dat er een nieuw dossier zal worden ingediend voor ESFRI. Natuurlijk moeten wij daar mee zijn. Alle lidstaten werken op dit moment aan

medische innovatie. Biobanken zijn heel vaak een beginpunt. Natuurlijk moet er daarna veel meer komen. We moeten daar koste wat het kost mee zijn.

Het zou toch zeer bizar zijn mochten wij, die er prat op gaan dat wat al het medische betreft, we performant zijn en goede dingen hebben, daar niet in mee zouden zijn. Ik hoop echt dat het dossier ingediend is bij ESFRI en dat we dat positief kunnen beëindigen.

Minister, u hebt op mijn laatste vraag niet geantwoord. Die gaat over het grotere kader van: hoe we zullen moeten omgaan met andere partijen in medische innovatie, omwille van een heel grote overheidsinmenging rond de financiering? Wat met regelgeving en derde betalers? Het is goed om te zoeken naar medische innovaties, maar soms is het ook heel pijnlijk. Bijvoorbeeld bij Materialise doet men ongelooflijke medische innovaties. Men kan ze overal in de wereld aan patiënten aanbieden, maar in België kan men ze niet aanbieden omdat we met een conservatief derdebetalersysteem zitten. Medische innovaties geraken dan niet bij de patiënt. Bij Materialise is het zo schrijnend dat hun innovaties ter beschikking staan van patiënten in heel wat landen van de Europese Unie en de rest van de wereld, en dat men ze hier niet bij de patiënten kan krijgen omdat we nu eenmaal niet het aangepaste systeem hebben om daar in derde betaling mee om te gaan.

De voorzitter: Minister Lieten heeft het woord.

Minister Ingrid Lieten: Excuseer, mevrouw Ceysens, dat ik het laatste deel vergeten ben. De randvoorwaarden die de VRWI stelt, zijn, wat mij betreft, terecht en worden deels vermeld in de nota over het TGO. Ik verwijs naar paragraaf 3.2, ‘Randvoorwaarden voor hoogwaardig translationeel biomedisch onderzoek’. Daarin wordt onder andere de interactie met enkele regelgevende instanties vermeld. Dit specifieke onderwerp wordt verder besproken met de vertegenwoordigers van de Vlaamse bedrijven uit de sector. Ook in een ander initiatief dat ik heb opgestart, namelijk rond de proeftuinen zorginnovatie, worden heel specifiek de elementen omtrent het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV) en dergelijke meegenomen. Een theoretisch concept kan maar in de praktijk worden gebracht wanneer ook de wetgeving aangepast wordt. Die zorg deel ik met u.

Samenwerkingsverbanden over de gewestgrenzen heen zijn zeker mogelijk in het nieuwe onderzoeksprogramma en zijn in overeenstemming met de andere vergelijkbare subsidieprogramma's. Internationale samenwerking zullen we evalueren op basis van de kwaliteit van een projectvoorstel en van de maatschappelijke en economische valorisatie in Vlaanderen.

Voorzitter, als u me toestaat, wil ik even verwijzen naar de vragen die u hebt gesteld. Ik ben er nu van overtuigd, gelukkig maar, dat het kind, zoals mevrouw Ceysens het noemt, zich volledig heeft ingeschreven in een open innovatieconcept in de benadering die we allemaal zo belangrijk vinden over open data. Dat is in het verleden een belangrijk struikelblok gebleken, maar daar zijn we nu door.

De voorzitter: De vragen om uitleg zijn afgehandeld.

■